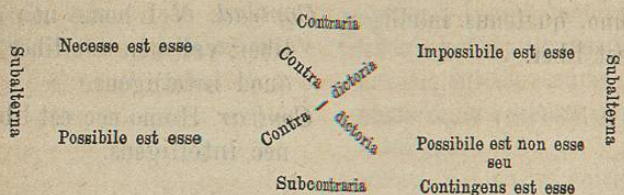

modis eos esse inter se contradictorios, et contrarios iuxta sequens schema.

In quo liquet *contingens* sumi pro eo quod dicit *possibile non esse*, sive ita *possibile esse*, ut possit quoque non esse. Quocirca haec erunt *contradictoria*: *necesse est hominem esse iustum, possibile est hominem non esse iustum*. Item haec: *possibile est mundum annihilari, impossibile est mundum annihilari*. *Contraria* vero: *necesse est hominem esse iustum, impossibile est hominem esse iustum*. Praeterea *contradictoria* quoque erunt: *possibile esse, et non possibile esse; necesse esse, et non necesse esse*; atque ita porro; nam aequantur istae *propositiones* singularibus, omnes enim huc redeunt; haec *identitas* est necessaria, possibilis, impossibilis, contingens. *Ratio* omnium est, quia in his rite servantur *leges* *oppositionis* *contradictoriae*, et *contrariae*. (CL. CLIV.)

CAPUT III.

CLX. Pertractatis iis quae ad apprehensionem, et iudicium spectant, de ipsis modis sciendi dicendum est. Totus enim mentis nostrae conatus eo dirigi debet, ut rerum completam notitiam acquirat. Acquiret vero cum earum naturas et proprietates, ceterasque *notes* *perspectas* habeat. Ad hoc autem obtinendum triplex *modus* ei praesto est; instituere scilicet *analysim* *obiecti*, atque ita eius *partes*, et *affectiones* *singillatim* *rimari*, et *dividere*; tum *notes* *essentiales*

cuiusque rei discernere, et definire; atque quid cum iis, quae iam novit, consertum sit, argumentando colligere: nimirum necesse est ut utatur *divisione*, sive *analisi*, *definitione*, *argumentatione*; quarum omnium finis et fructus uberrimus est rei perfecta notitia. De *argumentatione* tertio loco dicendum est: incipiendum ergo a *divisione*, quae frequenter *definitioni* *viam* *sternere* solet.

ARTIC. I.

De divisionis notione.

CLXI. QUID DIVISIO. *Divisio* est *totius* in *suas* *partes* *distributio*, sive *resolutio*, h. e. *analysis*. Haec *realis* esse potest, vel per solam operationem mentis. Nimirum potest aliquod totum realiter dividi in suas partes, quod faciunt e. g. *chymici*: possunt et sola cogitatione discerni et enumerari partes, sive sint reapse *divisibiles*, et proprie dicuntur partes: sive secus, et improprie dicuntur partes. De *divisione* per mentis operationem loquuntur *logici*. Porro partes, in quas *totum* dividitur, dicuntur *membra* *divisionis*.

CLXII. QUOTUPLEX DIVISIO. *Divisio* primo duplex distingui solet, *divisio* *vocis*, et *divisio* *rei*. Ea, quae magis proprie dicitur *distinctio*, est qua *diversas* *vocum* *significationes*, vel *orationum* *sensa* *distingui*mus; quod in terminis *aequivocis*, et in *orationibus* *ambiguis* frequenter usuvenit. Haec est, cum rem aliquam, quam vox significat, tribuimus in suas partes. De hac autem agimus modo.

CLXIII. QUID TOTUM. Iam vero *totum*, *secundum* *rationem* *perfectionis*, dicitur id cui *nihil* *deest* *ex* *iis*, quae ad eius *naturam* *spectant*: sic *totus* *homo*, qui habet omnes partes naturae: sic *totum* *seculum*, cui nullus annus deest. *Totum*, *spectata* *constitutione* *sui*, dicitur id, quod ex *pluribus* *unum* est, et in *plura* *proinde* *resolvi* potest. Liquet conceptus huius totius, et partis esse *relativos*, totum scilicet concipi non posse nisi ex partibus *coalescens*, et partes concipi non posse, nisi *ratione* *totius*.

CLXIV. QUOTUPFEX TOTUM PENES DIALECTICOS. Totum penes dialecticos est duplex: *actuale*, et *potentiale*. *Actuale* est illud, quod realiter continet ea, quae in eo distinguuntur, et enumerantur: ut *homo* est totum *actuale* ex *anima* et *corpore*. *Potentiale* dicitur illud quod, quum sit unum conceptu, continet sub sua extensione plura a se invicem discreta, ut *genus*, et *species*. Istud proinde non est totum *reale*, sed *logicum*: quia inferiora eius non uniuntur realiter, sed solum colliguntur in unum per identitatem conceptus, ad quem referuntur. Hinc prius totum dicitur *actuale*; quia partes actu uniuntur, ipsumque componunt: alterum dicitur *potentiale*; quia potest singulis applicari, atque adeo potestate omnia continet. Partes eius dicuntur *subiectivae*; quia universale de inferioribus praedicatur, quae proinde se habent ut subiecta.

CLXV. QUAE DISCRIMINA INTER TOTUM ACTUALE ET POTENTIALE. Haec sunt: 1° totum *actuale* habet partes in sua comprehensione; *potentiale* in sua extensione. Hinc 2° totum *actuale* non multiplicatur in membris divisionis; multiplicatur vero totum *potentiale*. Hinc 3° totum *actuale* affirmari quidem potest de omnibus partibus suis simul coniunctis: ut *anima simul cum corpore est homo*, non vero de singulis seorsim; quia pars non est totum: e contrario totum *potentiale* potest affirmari de singulis seorsim sumptis, non vero de omnibus sumptis simul. 4° Cum totius actualis totalitas designatur, adhibetur appellatio haec *totum*, *tota domus*, *tota familia*: cum vero totius potentialis totalitas designatur, adhibetur syncategorema *omne*: *Omnis homo*.

CLXVI. QUOTUPLEX UTRUMQUE. Utrumque vero duplex est: *totum per se*, et *totum per accidens*. Illud est, quod coalescit ex solis partibus constitutivis, vel subiectivis essentiali unius; hoc quod coalescit ex illis, et simul accidentibus quibusdam, quae nempe contingenter essentiali insunt vel accedunt. Exempla prioris sunt pro toto actuali *homo*, qui ex *anima* et *corpore* constat; pro potentiali *species humana* comparata cum individuis omnibus sibi subiectis, h. e. hominibus. Exempla alterius, pro toto actuali *homo doctus*,

pius, *pulcher*; totum enim hoc coalescit ex iis quoque, quae essentiali hominis necessaria non sunt: pro toto potentiali, species *albedo* comparata cum individuis, quae sint *alba* ut *nix*, *cygnus*, *panis*: per accidens est enim albedini existenti; quod sit in hoc subiecto, neque enim ad eius essentialiam, seu ad conceptum suae speciei spectat. Ad hoc redit *totum modale*: et est quod prodit ex subiecto et modis, sive accidentibus: ut *corpus album*.

CLXVII. Rursus totum *actuale* duplex est: *physicum* et *metaphysicum*. Illud est cuius partes realiter distinctae sunt, et mutuo separabiles: ut *homo* constans *anima*, et *corpore*. *Metaphysicum* est, cuius partes non re, sed ratione distinguuntur; quaeque proinde reales sunt quoad entitatem quam dicunt, non autem quoad rationem compositionis; huiusmodi sunt *genus* et *differentia*, quae dicuntur partes essentiali: *proprietates*, quae essentiali inesse concipiuntur. Advertatur totum *metaphysicum* non esse semper aliquid separatum a toto physico, sicut ex. g. est spiritus; sed posse cum toto physico componi sub diverso respectu: homo enim ut constans *anima* et *corpore* est totum *physicum*; ut vero constans animalitate et rationalitate est totum *metaphysicum*.

CLXVIII. Totum autem *physicum* duplex adhuc distinguitur: *naturale*, et *artificiale*. *Naturale*, quod ex institutione naturae originem ducit; ut *homo*: *artificiale*, quod ex ordinatione rationis; ut *domus*.

Ad hoc revocatur *totum morale*, quod ex multitudine intelligentium coalescit invicem conspirantium in aliquem finem: ut *familia*, *regnum*.

CLXIX. QUOTUPLEX GENERIS PARTES TOTIUS PHYSICI. In toto physico distingui possunt partes duplicis generis; *essentiales*, et *integrales*: *essentiales*, quae ita sunt rei necessariae, ut vel una ex iis sublata, conceptus ipsius rei pereat: ita in *homine* corpus, et *anima*: rex et subditi in *regno*. *Integrales* sunt, quae requiruntur quidem ut totum sit completum, et integrum; non vero ut simpliciter sit: ita *manus et pedes* in homine; *quidam subditi* in regno.

CLXX. QUID PARTES HETEROGENEAE, QUID HOMOGENEAE. Porro partes *heterogeneae* sunt, quae diversam habent naturam, diversamque appellationem: ut *corpus et anima, caput et pedes*; atque totum ex iis existens dicitur *heterogeneum*. *Homogeneae* sunt, quae sunt eiusdem naturae, atque appellationis: ut partes aquae, aeris, et huiusmodi. Hoc totum dicitur *homogeneum*. Porro partes homogenae non sunt nisi integrales; heterogeneae vero possunt esse essentiales.

ARTIC. II.

De divisionis speciebus.

CLXXI. QUOT DIVISIONIS SPECIES. Species divisionis sunt duae, scilicet *divisio per se*, et *divisio per accidens*: quemadmodum diximus duplex esse totum. *Divisio per se* est ea, quae fit in membra, quae sint partes essentiae unius: *per accidens*, quae fit in ea, quae essentiae illi accidentaliter insunt.

Per se dividitur totum actuale sive metaphysicum, sive physicum; et hoc sive in partes essentiales sive integrales; haec enim licet necessariae non sint ut essentia rei sit, eam tamen completam constituunt, et accidentia non sunt.

Per accidens totum actuale modale dividitur, cum nempe enumerantur, ea quae contingenter alicui subiecto insunt. Haec dicitur *divisio subiecti in accidentia*.

Per se dividitur totum potentiale, cum genus vel species dividuntur in ea inferiora, de quibus in recto praedicantur.

Per accidens dividitur totum potentiale dupliciter: est enim *divisio subiecti in accidentia, et accidentis in subiecta*. Prior est, cum partes alicuius generis, vel speciei distribuuntur secundum diversa accidentia, quae ipsis insunt: ut *corporum alia sunt solida, alia liquida, alia fluida: hominum alii sunt fideles, alii infideles*. Altera est, cum partes alicuius accidentis universaliter sumpti distribuuntur secundum diversa subiecta, quibus insunt; ut *ideae aliae sunt hominis, aliae angeli*.

ARTIC. III.

De legibus divisionis.

CLXXII. Leges, quas logici tradunt, non spectant ad stadium illud, in quo primo mens rei obscurae analysim instituit; tunc enim nullam certam legem sequi potest; sed tentando investigat, aut experitur, colligens ita elementa seu partes, quas deinceps coordinabit. Ad hoc autem stadium coordinationis, qua synthesis quaedam fit, pertinent leges a logicis traditae divisionis; quibus servatis ea ordinata distributio partium obtinetur, ut distincta et completa notitia rei habeatur.

Leges autem hae sunt: 1° *Divisio fiat in proxima et immediata membra, deinde, si opus fuerit, singula membra in suas partes dividantur*. Proxima et immediata membra sunt ea, quae per se constituunt totum: remota et mediata, quae per se constituunt partes. Ratio regulae est; quia secus divisio non distinctionem idearum pareret, sed confusionem. Ad hoc conducit notitia generum et specierum, ac generatim praedicamentorum. Inepta ergo est *corporis* divisio in *inorganicum, vegetans, et sensitivum*; nam duo postrema membra sunt divisiones corporis organici, quod immediate cum inorganico dividit totum.

2° *Membra divisionis sint aliquo modo opposita*; hoc est unum non includat aliud; secus enim una pars bis repeteretur, et confusio oriretur. Hinc non est bona divisio *substantiae* in *corpoream, simplicem, et spiritualem*; nam tertium membrum in secundo includitur. Divisio autem *boni* in *honestum, utile, et delectabile* est divisio rationis bonitatis communis in rationes subiectas, quae diversae sunt, licet realiter possint esse simul in eodem individuo. Divisio autem *extensi* in *lineam, superficiem, et solidum* ita accipitur, ut membra duo priora exclusive spectentur; sitque divisio in *lineam tantum, in superficiem tantum, in solidum*. Ad hoc inservire potest notitia superius tradita oppositionis idearum.